

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

II.

Tiszakóród meg a víz között zsíros földű szántók húzódnak, selymes fűvű, jó harapó legelőmezők nyújtóznak.

A nagy, lapos ártéren gulya legel, s jókora csürhe.

Mondják, a kavicsbánya erre lesz valahol. De a vizet is szívesen megszemlélem. A Tisza minden száz méteren más tájképet mutat. A nyárfákat, tölgyeket díszül hordja partjain, s ahogy egy-egy falut a tükrében nézeget, az is külön élmény.

A gulya fele a part szárazán ácsorog, a másik fele nyakig a vízben. Egy tehén bivaly módra fürdik, csak az orrát tartja ki belőle. A csürhe a nedves homokot turkálja, csigaházakat ropogtat, vízből kikerült gyökerek után matat.

Az állatok pásztora, mint faszent az útszélen, mozdulatlanul áll háttal nekem. Fedetlen fején fehér a haj.

Köszönésekre nem sokat bojszint, nem zavarja, hogy fényképezem állatait, kutyája sem vakkant, csak les ki puli létére a szőr közül. Azért addig teszem-veszem magam, míg megkönyékezem.

— Egy képet megengedne, bátyám?

Rám néz, mintha legyet hajtana, csak int, ami alatt érthetem, hogy a nyavalya se bánja mit csinálok, de ebben a legyintésben én biztatást érzek. Körülszedem az öreg Tiborc fejét, s kicsit messzibbről is lekapom, talpig beleszorítom fényképezőgépembe, arról az oldaláról, amerről madzagon csüng róla a szarukürt.

— Községi gulya ez vagy szövetkezeti? — kérdezem, hogy fölvegym vele a beszed fonalát.

— Egy az, mióta betagosodott a világ.

Kezet nyújtok neki, a nevem is mondom, meg hogy nagyobb legyek, Szegedet említem.

Magától meg nem mondaná a nevét. Kérdezem, hogy szabad szólítanom.

— Balázs Jánosnak hívnak!

Aztán úgy begombolkozik, akár valami békebeli bugyelláris. Biztatom, hogy majd küldök a fényképből, csak mondja meg a címét.

— Ne fárassza magát! — emeli föl tiltakozásul kezét.

— Szívesen teszem, ha nem veszi tolakodásnak.

— Nézze, ha maga újságíró, előre mondom, nálam nem jó helyen kopogtat. Nagy kalandú ember soha nem voltam, állat-bűbájoskodással sem foglalkoztam. Életemen át pásztoroltam, ahogy az őseim. De látom, a magafajta fényképező újságírók mindig a furcsákat keresik.

Hogy így megszid az öreg, elhallgat. Alig találok szava nyitásához a kulcsot. Hanem, ahogy szedelőzködöm, mintha megesne rajtam a szíve.

— Maga nem is engem kerestt. Futkároz itten, akibe beleakad, vattatóra fogja.

— Igaza van, bátyám. Aki a vízparton él, mozog, azt vattatóra kapom, ha hagyja magát. Hiszen maga sokat láthatott, tanulhatott ebből a tájékból.

— Mit tanulhattam? Tízéves koromban kiskanászskodtam, aztán nagykanászskodtam, előbb Lubyéknál. Mindig más keze-lába voltam.

— A Lubyaknak Kóródon is volt földjük?

— Nem. Nagyaron. Ott volt. Tán ismerte őket?

— Inkább csak írásokból. Margit nénit.

— Na, nézze csak, tán rokona?

— Dehogy, csak olvastam a munkáit. Pásztoemberekkel szeretett beszélgetni, s becsületesen leírta azok tapasztalásait.

— Ez igaz.

— Bátyám ismerte?

— Ismerte ezen a tájon mindenki. Ha megkérdezne egy nyolc éves gyereket, az is ismerhette. Harmadéve halt meg, 91 éves korában. Én húsz évvel vagyok fiatalabb nála. Figyelő kislánykoromban volt virágjában. Szép, sudár asszony, tanárember. Lehetett olyan ezer hold földjük, már az apjáéknak, de ez a Margitka kivert közülük, mert mindig a szegény ember után kajtatott. A szavukat kereste, meg a tudalmukat. Volt belőle baja több oldalról. A családja is furcsállta a szokását. Talán szégyellte is, félremosolyogtak, amikor Margitkának a hóbertjai előjöttek. Összeült akármilyen retkes, koszos kanászokkal, faggatta, etette, itatta őket. Akármi meséért, mondókáért, féregkiszámolóért, fák, füvek ismeretéért, jószágyógyító teszem-veszemért mindig hálás tudott lenni. Azokat leírta, körmölte, ahol kapta. Árokspartokon leucorodott, mezőkön, supákban, istállóknak. De ha úgy jött ki sora, a jó mesélő embereit beparancsolta a kastélyba is. Olyankor aztán pissz volt mindenkinek. A család elnézően viselkedett vele, olyan rá kell hagyni módra. A parasztok is. Ha teheték elbújálták előle. Leginkább a férfielemek szavát kereste, amiért az asszonyok haragudtak. Édesapámat, aki náluk számadó gulyás volt, sokszor előkapta. Mert ő az első háború előtt még disznókondákkal járt föl a bércre, föl a hegyekbe, makkoltató legelőkre.

Nagy kalandokat éltek. Farkassal, medvével, rablókkal hadakoztak. De Margit néni kíváncsiságának se vége, se hossza nem tudott lenni. Mindent leírt, amit mondtak neki. Bolondságot nem lehetett azért eléje tálalni.

Na, anyám, de nem volt ebben a véleményében egyedül, szörnyen haragudott rá. Féltette-e apámat, hogy talán kacsalódnak, mivel gyakran összebújnak, azt szóban soha ki nem mondta.

Itt-ott ugyan fenyegették, hogy kilúgozzák a szemét. De hát nem olyan személy volt az, hogy haragudni lehetett volna rá. Szép, nyugodt asszonynak ismertük.

Amikor nagyon föl volt borzolódnia ellene az asszonyi népség, egy Solymossy nevű tanártársával járt le Pestről, az is a pásztorságot, az ég alatt élők sorsát keressette. Amikor az innesső világban nyugdíjba ment, hát akkor már se földjük, se kastélyuk. Albérletben lakott a faluban. Nem ült az ölbe tett kézzel. Valamelyik pesti tudóstársaság bizodalomból kicsi pénzért járt régi szenvedelme, a népek ismeretei után. Ha elzavarták, szó nélkül elment, de azért idő múltán visszalopakodott a jó beszédű, jó emlékezetűekhez.

Az asszonyok, ahogy öregedtek, megszelídültek vele annyira, amikor nagyon beteg lett, sorkosztra fogták. Minden nap másik család látta el. Talpra állították. Meggyógyult, megint poroszkált a parasztok emlékezeit összegereblyézni. Pedig az 50-es években magunk is szegényen éltünk, a krumplihajat sem dobta ki a nép. Sárgabarackon, potyóka szilván arattunk, szigorú szegénység tipródott rajtunk. Azért őt szívesen etették, gondozták. Margit böcsülete volt a száraz kenyérnek is. Nem úgy, mint most. A tegnapi kenyeret meg nem eszi a nép. Lőki a malacnak, veszi a frissét.

Hanem, ha már abban tartunk, ne vegye dicsekedésnek, van énnekem könyvem Luby Margittól. A tanár unokámtól kaptam. Ebben találok olyan történeteket, amikről már én is csak úgy hallottam mások szájából. Leginkább a lápi emberek sorsa sorjázódik föl bennük. Margit néni oda is eljárt, le is írta, amit közöttük tanult. Hogy milyen világ is volt az a régi? Azt mondta:

— Olyan világ volt, hogy csak a libegő vizet látták a lakosok egész éven által, de télen, disznótor nem esett meg közöttük hegedűszó nélkül.

Olyan világ volt, hogy enyhe télen náddal fűtöttek, hidegben égerfával. Annyit hordtak az erdőről, amennyit csak akartak. A nép ráunt a sokféle húsrá. Vadkacsa, vadliba, nyúl, őz, hal fordult meg állandóan a fazekukban. Csík annyi volt, a savanyú káposztát a dézsába is úgy taposták, egy sor káposzta, egy sor csík, megint káposzta, megint csík. Ették nyersen, ha összeért, ették sülve, szalonnazsíron. Csak kenyérük nem volt. Az a tájék nem termelt. Kukoricát sem.

Olyan világ volt, ha valami kocscordi ember bevitt egy szekér nádat Debrecenbe, eladta egy cipő kenyérért, amit kalácsul ettek karácsonykor.

Az én koromban sokat szelfidült már, de azért ha leejtettünk egy falat kenyeret, azt fölveltük, megpusztultuk, megettük. Íratlan törvény. A fölnöktek is így tettek. A kenyér olyan nagy szó volt, mint maga az élet. A búzát úgy is hívták: élet. Élés. Akinek kenyere volt, azalatt az értődött, hogy keresete van.

— Bátyámtól Luby Margit nem gyűjtött valamit?

— Nem. Többször is találkoztunk, különösen 48-ban, amikor Petőfi emlékezetét kutatták Molnár József tanárral. Szabad Föld téli estéken az iskolában előadásokat tartottak róla, de minket is erősen biztattak, hogy tegyük hozzá a hallomásainkat. Tettük is, ki mit tudott. A Petőfi-legendázatok itt még úgy járkálnak közöttünk, ahogy szél hajtja a ballangó bokrokat. Sok falu feszít, hogy köze volt Petőfihez, meg annak őhozzájuk. De azért ezek a hallomások nem hazugságok. Maguk a tudós kutatók is meghitelték mellette.

Amikor Petőfi 1846 őszén itt járt, a Kis-Túr Nagyarnál szelídkés hurkozatok után, a falut megöelve, a kertek lábát megmosva ömlött a Tiszába. A Túr a falu előtt egy halom buktatóján, Gyepűszegen válik ketté, Kis-Túrra meg Nagyra.

A Nagy-Túr, mint régen, Vásárosnaménynak veszi útját. Olcsvaapátinál találkozik a Szamossal. Hanem a Kis-Túr sokszor fenyegette Nagyart, ezért 1928-ban új medret ástak neki, hogy sebesebben lejusson a Tiszára. Így a két folyó máshol találkozik össze, mint Petőfi idejében.

De ahol akkor állt, amikor a Tiszáról valló szerelmes verse megtermett, maradt egy öreg tölgyfa, törzsén emlékeztető táblával:

*Másfelől, a Tisza túlsó partján,
Mogyoró- s rekettye-bokrok tarkán,
Köztök egy csak a nyílás, azon át
Látni távol kis falucska tornyát.*

Több falu is a maga tornyát véli a versben. Magyar, Kisar, Tivadar. Utóbb már Tarpa is nyújtogatta érte a kezét. Tudom, úgy rendes az, ha sokan jussolunk a jóból.

Hanem ott van Csenger, ez a lápi falu. Tiszai birodalom az is, mert a Szamos meg a Túr, a nagy folyó segédei csinálták oda az ecsedi lápot valamikor, de ezek a folyók most is a Tiszára dolgoznak. Csenger a Falu végén kurta kocsmá című verset veszi magára. Nem lehetett egészen alaptalan a vágyakozásuk, mivel Molnár tanár úr szerint Petőfi egyszer megfordult Csengeren, Riskó Ignác kebelbéli jóbarátjával, s onnét ismerte a mulatozó legények haragját is, amivel az uraság ellen fordultak.

„Ördög bújjék az uradba, te pedig menj a pokolba!”

Több földbirtokos gőgös uraság lakta ezt a falut, valóban haragudhattak rájuk a jobbágysorban élő cselédek. Sokan sírva hagyták el a tájat miattuk. De ezért a versért nyújtózkodik Fülöpösdaróc, Tunyogmatolcs is. Azok se oktanul. Olyan kurta kocsmák álltak a faluk szélén, amelyek a Szamosra végeltek. Ezeket láthatta Petőfi. Kurták pedig attól voltak, hogy nem egész éven által mérték benne a borítalt, hanem csak Szent Mihálytól Szent Györgyig. De lehettek ezek kurták attól is, hogy csak ivószoba volt bennük, szálláshely nem.

Merre járt, hol szállt meg a költő a mi vidékünkön, arról is sokat legendázik a nép. Egyesek szava után a Kende birtokhoz tartozó Marcsa tanyán is éjszakázott

Nagyar határában. Luby Margit előadásából úgy tudom, hogy az ő Eskámborja dűlőben levő kertészlakásukban is meghált néhányszor.

Sokfelé hányódhatott, mivel hónapokat eltöltött Szatmárban, vele koros barátainál. Persze az apostolok lován közlekedett, gyalog, pénze nemigen lehetett. Egyszer Nagyarból Gyarmatra mentében felkérérdzkedett egy lovas kocsiira. Amikor megérkeztek, a fuvarosnak azt mondta, én magának fizetni nem tudok, szegény ember vagyok, de szívesen elmondom frissen költött versemet. Állítólag a mai Fehérgyarmaton szavalta el először a Tisza című versét.

Más alkalommal a Kisari réven ment át, de megmondta előre a révésznek, hogy fizetni nem tud, szegény költőember, de egy jó tanáccsal szolgál, ha átérnek a folyón. Ahogy átérték, Petőfi szállt ki a kompból, a révész kérte a tartozást. Petőfi nevetve mondta neki a jó tanácsot: ingyen soha ne szállítson senkit, mert örökké olyan szegény marad, mint ő maga, Petőfi.

*

Messzire visszajáró emlékezetével Balázs János bátyám úgy felzajgatott, hogy én a szép, tükrös mai házaival büszkélkedő Tiszakóródot odahagytam Milotával együtt. Megvárnak azok engem. Trappolok Fehérgyarmatra Fábíán Béla könyvtárába. Válaszó könyvtár, mindig kész akármilyen kőszá eszű ember bármely kérdésére felelni. Mi az igaz, mi a mese ebben a gazdag legendázásban, amiről itt hallok?

Rakodnak elem az írások. A Szabolcs-Szatmári Szemle, egy sereg megyei kiadvány, egy halom még nem közölt gépiratos dolgozat. Már a bőség zavarával küzdök. És irigylem, hogy szedi a lábát a tudományért, az ismeretekért a kicsi haza, az egykor sötét színűre festett megye. Tirpákíának csúfolták. Most hozzák az áldozatokat.

Az itteni íráshalomnak a szerzői nagy nevekre számot soha nem tartottak. Hanyagaszorgalmú, szülőföldjüket szerető emberek ők, akik a történelmet búvárolják, lakjon az a földben, a padlások kacetjai között, elfelejtett családi okiratokban, levéltári fundusokban, emberek emlékezetében. Összegyűjtik az utolsó morzsáig.

Ismerd meg szülőföldedet, minden kis göröngyét, s azt ismerve munkáldkodj érte vagy tagadd meg, ha tudod!

Nem a kóródi pásztor szavahihetőségét firtatom én a könyvtári irodalomban, hanem azt, amit természetesen, nem is tudhatott.

Petőfi itteni lába nyomainak leghitelesebb ismerője, szapora kezű ismeretközlője Molnár József, ahogy az én öregem a nyomára vezet. Szégyellnem kellene, hogy könyvtáros létemre nem ismerem a szerzőt, sem a munkásságát. És a szegényérzet figyelmeztet is. Dolgozunk, dolgozunk a kicsi haza egy-egy csücskét firtatva, közölve s már a másik csücsökben sem ismerik az eredményeket. Amit Molnár József fölászott az emlékezetek fekete földjeiből, azt újra eltemeti az idő, a betűk, a százig való egymásra rakódó évek folyóirat-halmaza.

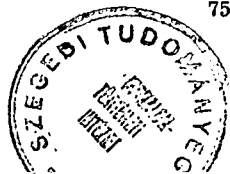
Nézem az írásait, amiből a Petőfire vonatkozó summázat itt következik.

1846—48 között több alkalommal, mintegy hat hónapon át lakta Petőfi ezt a tájéket. Hús-huszonöt családdal került ismeretségbe, tanulótársai, reformkori harcostársai révén, akik közül ismertebb nevéek Riskó, Lauka, a Luby testvérek és a Papp testvérek.

Ezek az idők nagy fordulatot jelentettek életében, a szatmározások kapcsán jut a házasság révébe. S bármilyen sok emlékbangót gurigatnak még élő emberek ismeretében az erre örökké pőszögő szelek, sok tudnivaló vár még föl kutatásra.

A költőt nemcsak éhezésig menő mostoha sorsa hajtotta az itt élő, biztos jövedelmű barátai körébe. Hanem örökké lobogó politikussága. Mennyire kellett a költőnek az a melegség, mutatja, hogy a világra éhes ember létére, más tájéknál többet időzött a Tiszának ebben a tartományában, mint akár a lentiében, Szegedet sose taposta a lába, írásaiban, leveleiben is csak közvetve érinti a város nevét.

Nálunk is tartja magát egy legenda, talán a kutatók vágya teremtette, miszerint járhatott volna életének éppen utolsó heteiben Szegeden, amikor Kossuth menekült kormánya itt tartózkodik.

Petőfi 1849. július 1-től 19-ig lakott Mezőberényben, Petrich Soma barátjánál. Ahogy ezalatt gyakran ellátogatott Gyulára, úgy a feltételezések szerint Szegeden is megfordulhatott volna. Tépelődései, országбайok orvoslása végett gyógyírért jöhetett volna Kossuthhoz Szegedre. Semmi bizonyágunk nincs rá, de nagyon szeretnénk, ha lába legalább ennyit érintette volna városunkat, ahogy szelleme Szegedet.

*

Tizsacséce az olvasni szerető embernek Móriczot idézi, az író, miképp az számtalan munkájában szülőfaluját.

A régi vizektől táplált és sanyargatott község utcavonalainak szeszélyességével őrzi a Tisza közelségének nyomait.

Nem kergetek hiú ábrándokat, hogy még valami eddig homályban maradt Móricz-adatokra lehetek. Szerencsénkre az utolsó szemig összegyűjtötték buzgó kutatóink, s nyomtatásba tettek minden föllelhető fontos adatot az ősről, elődről és példaképről.

Mégis, a Tiszát járva, hogy mehetnék el egy szimmantásnyi levegővétel nélkül Tizsacséce mellett. Megbámulom a remekbe rakott fatornyot, a vályogfalú, lesüpedt kis templomot, még a bejárati ajtó kilincsét is megnyomom, nyitva. Lefelé kell lépnem a földes pádimentumú templomba. Puritán, fehér falú istenháza, ahogy az már a reformátusoknál szokás. Hanem ez még annál is reformátusabb. Ósdi padjait, falburkolatát az időnek dolgozó szuvalk rágják, s a nap vakító munkája halványítja a festett díszítések színeit. Azonban a padok tetején friss mezei virágok. Sokszor megfordulhatott itt Móricz Zsigmond. Hanem ezek a falak, padok nekem az olvasótnál többet nem súgnak meg róla.

Munkaidő van, az utcákon alig mozog valaki. A közeli kocsmá teli füsttel, emberekkel. Látják idegen voltomat, nem sejtik mibenjárásomat. Lehetnek én állatfölvásárló mai kupec, vízi kiránduló, vagy Móricz Zsigmond lába nyomát hiába kereső.

Sokáig kétséget nem hagyok magam körül. A kocsmázók legidősebbikétől kérdezősködöm, él-e olyan ember még Csécsén, aki akár nagyapja emlékezetével kitoldva a magáét, visszaidézhet valamit az íróról. A fejükkel intenek nemet, talán kicsit unva is a nagy nyüzsgést, ami a faluban Móricz századik születésnapja körül mostanában végbemegy. Nem mondják, hogy már a könyökükön jön ki, vagy hogy elégük van. Hiszen Móricz ilyen időbeli távolságból is egyre erősödő dicsfényt hoz a falura, amely nagyon oldalt esik, távol vasúttól, ipartól. Ide tán az úristen is csak jó éjszakát jön köszönni, ha el nem feledkezik róla.

Készséggel mutatják az emlékházat, hogy az mindent tud, s benne a gondozó.

Zárva. Értésemre adják, hogy Túrútvándiban él egy Makay Béla nevű tanár, aki idejében beszélt még azokkal az emberekkel, akik Móriczot személyesen ismerték.

Furcsa, hogy ennyi kanyarulattal juthatok emlékéhez, hisz jó fél évszázaddal ezelőtt még ő maga itt járt. De hát ahogy erre mondják, a Túr is a Tiszára dolgozik. Ahogy a régi vízjárások, a történelem is egymásba szakadozó erezeteken halad, amit olykor bajos szétbogozni.

Régi, szabályozatlan mivoltában, tavaszi árvizek idején idefönt gyakran jártas hajósok is nehezen találtak rá a sok víz között magára a Tiszára, úgy el tudott tengerleni.

Szép tájakon szalad az út szalagja Istvándiba. Tanár ilyenkor az iskolát bújja. Ott is van az én emberem, száz fényes szemű gyereket tornáztat épp az egykori kastély parkjában. Mondom, mit akarok. Ebéd utánra hív a lakásába. Lakása kertje összeér a híres vízumalom portájával, s környes-körül óriás tölgyerdő, nekem csupa szépség, várakozás.

A mondott időben jön is szabadkozva, hogy ő csak Móricznak az itteni éveit tudja. Azt se a maga eszével.

Móricz hatéves korában került Istvándiba, anyai nagybátyja házába, aki uradalmi kovácsa volt Kende Zsigmond bárónak. Idekerülése 1885-ben történt, amikor

az apja, Móricz Bálint anyagi csődbe jutott. Nagy vállalkozó kedvében szerzett vízimalmát elvitte a jégár, cséplőgarnitúrájának gőzbikája fölrobbant. Felesége kicsi földjeit elvitte a pör, az adósság.

Makay Béla tanár magnóról zendíti föl a neki tíz-tizenöt évvel korábban emlékezők hangját.

Mihók András:

— Idősebb volt nálam, de egy osztályba jártunk, egy padban ültünk. Eleven pályának ismertem, olyan volt mint a halcsík, mint egy elgurult pamutgombolyag. Mindig mozgott.

Zilahi József, aki meghalt apósa emlékét mondja el Móricz Zsigmondról:

— Öregebb voltam nála, de egy teremben tanult egyszerre hat osztály is, Farkas Antal tanító úr keze alatt. Fúrge eszű gyerek volt, kapásból, kitalálásból tudott rögtönzött rímusokat mondani. Minden iránt érdeklődő, a lányok után leső fiú volt. Téli óraszünetekben a kislányok a teremben maradtak, közöttük volt Károlyi Zsuzsika, aki kedvence volt Móricz Zsigmondnak. A fiúk az udvaron játszottak, Zsiga a kulcslyukon lesett a tanterembe. Erről a fiúk elnevezték Kukucs Zsigának. Még Istvándiban élt, ez a név rajta is maradt.

Nyíri Sándorné:

— Istvándiban mindenki tudja, hogy Móricz a Galamb papné című írását Sípós Józsefné, itteni esperes feleségéről mintázta. Ugyan kicsit másképp volt az a valószínűségben, mert nem Sípósnénak udvarolt a katonatiszt, hanem a milotai papnénak. Az író pár dolgot megváltoztatott, hogy ne ismerhessenek rá az élő személyekre. Hanem azért csak ráismert mindenki. Így aztán haragudtak Móriczra az erre való papok, nemcsak az előbb említett írás miatt, hanem a Fáklya című regénye végett is annyira, hogy amikor 1929-ben ötvenedik születésnapján Csécsén ünnepelték, a református papok nem is igen álltak vele szóba. Meg voltak sértve. Móricz nagyon fájlalta, hogy a szülőföldjén így elmagányosodott. Magyarázta pedig az akkori ünneplőknek, hogy ő nem is Sípósnéról vette a mintát, hanem a kőmörői papnéról.

Túristvándi pedig Kende Zsigmond bárónak ötezer holdas birtoka volt. Pallagi László, Móricz nagybátyja, a kovácsműhellyel egybeépített cselédlakásban élt családjával, özvegy édesanyjával, az egykori pap feleségével.

Az épület még áll, otromba, skatulyaszerű ház, amely mögött most is úgy megy a Túr, ahogy egykor. A Móriczra emlékeztető tábla nagyon várja az ápoló kezeket.

Az akkori lakásnak egy szobája volt, azon is egy ablak, mellette a konyha. Az épület nagyobbik része a koromfekete kovácsműhely, meg a szén, ahol rossz időben patkoltak. A kovácsok szerszámmal dolgozik. Valamikor teli voltak kalapácsokkal, fogókkal, fúrókkal, vágókkal a falak. Az udvaron javításra váró törött szekerek, bricskák, ekék, vetőgépek.

Pallagi József kovácsmester, magát jóval különbnek tartotta a tanulatlan parasztknál. Móricz ezt kisgyerekként látta, érezte, mert később maga is leírja. Természetesen mester úrnak szólította magát, Józsinak csak az édesanyja nevezhette.

Nagy erőt kívánó munkát végzett, evett hozzá füstölt kolbászt, sódarakat, sonkát, tojást. A megvetett népség korpaciberét, kukoricamálét, tört krumplit, aszalt szilvát, lekvárt.

Józsi mester lenézte, heccelte, isten barmának nevezte a vele egy uradalomban tébláboló cselédséget. Kende bárót is utálta, meg az intézőjét, de azoknak levett kalappal köszönt.

A Kendék alig száz éve báróskodtak, tán épp ezért a nép között szívesen laktak, szóltak hozzájuk, kormányozták őket. A rongyos embert bárhol megszólították, pirongetták, hogy nem tudnak foltozni. A rendetlen házú, kerítésű embert megszidták, különösen, ha azok az utcára kiülve beszélgettek.

Nagy szigorúságot tartott a járandóságban. Megadta amit a szerződésben ígért, de a magáét megkövetelte akkor is, ha nem hozta meg a föld a termést. A harmadosokat húsz liter paszuly beszolgáltatására kötelezte. Azt akkor is meg kellett adni, ha máshol vásárolta a kapás.

A község egyik fele, ötezer hold volt az övé, nyolcezer pengőt adózott utána. A másik ötezer után a kisbirtokosok 17 ezer pengőt fizettek.

Móricz gyerekkorában a Túr partja, meg a belemunkálkodó Tapolnok patak teli volt fűzrel, rekettyéssel, égeressel, tölgyessel. Akkor nélkülözhetetlen haszonfának számított a fűz. Kosarat, halásztapogatókat, jármokat készített belőle a bognár, a barkács.

A vizek még teli voltak hallal. Sok volt a harcsa, a süllő, a balin, a dévérkeszeg. Aztán a kenderáztatással pusztulni kezdett a halállomány. A kiázott kender mérgező anyaga elvette a víz oxigénjét, szédülten pipáltak a halak tömegei, szabad kézzel szedték kosárba a lakosok. Ahogy veszett ki a hal, úgy foglalta el a halak birodalmát a sulyom meg a többi vízi gyomnövény.

Gyermekkorára emlékezve így írt Móricz Zsigmond: „Istvándi volt az én jellemformáló kohóm!”

